

فانوس

لبیک برای امام

۴۸

در جستجوی هیأت تر از انقلاب اسلامی / شماره چهل و هشتم / پاییز ۱۳۹۷

ادب زیار

گفتاری از حجت الاسلام والمسلمین علیرضا پناهیان
پیرامون رسالت هیأت ها در بزرگترین اجتماع شیعیان

فانوس - در جستجوی هیأت تراز انقلاب اسلامی
شماره چهل و هشتم، پاییز ۱۳۹۷

ادب زیارت

گفتاری از حجت‌الاسلام والمسلمین علیرضا پناهیان پیرامون رسالت هیأت‌ها در بزرگترین اجتماع شیعیان
قم المقدسه، مهرماه ۱۳۹۶

تهیه و تنظیم: معاونت تولیدات رسانه‌ای جامعه ایمانی مشعر

طراح جلد: مجتبی خاوری

صفحه‌آرا: حسن ناصری

شمارگان: ۵۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۰۰۰ تومان (غیرقابل فروش)

استفاده از مطالب نشریه و تکثیر آن برای هیأت‌ها، در صورت ذکر منبع آزاد می‌باشد.

جامعه ایمانی مشعر

قم - صندوق پستی: ۱۵۱۳ - ۳۷۱۹۵

رایانامه: info@۱۵۴۲.org

سامانه پیامک: ۳۰۰۰۱۵۴۲

پایگاه اطلاع‌رسانی: www.۱۵۴۲.org

بسم ربیع

مقدمه

رعایت ادب و آداب در هر امری، سبب دست یافتن بهتر به اهداف آن کار است. هر چیزی هم برای خود آدابی دارد؛ مثل آداب تجارت، آداب معاشرت، آداب کسب علم، آداب جنگ و مبارزه، آداب نماز و قرائت و ... که شناخت و مراعات آنها، آن امر را موفقیت آمیزتر می سازد و عامل را به هدف نزدیک تر می کند.

از جمله، برای زیارت هم آدابی ذکر شده است که مراعات آنها هم ثواب بیشتری دارد، هم زائر را در دستاوردهای معنوی زیارت کامیاب تر می سازد و هم تربیت کننده است و هم سبب ارتباط روحی بهتر با مزور می گردد.

بین آداب، برخی ظاهری است و برخی باطنی. در کتب حدیث هم عنوان آداب ظاهری و آداب باطنی برای برخی از اعمال و سنن مطرح شده است. بی شک همان آداب ظاهری هم به حصول توجه قلبی و آداب باطنی کمک می کند.

کیفیت زیارت کردن و جزئیات زیارت خواندن و کم و کیف این تشرّف و دیدار معنوی را

نیز باید از اولیای دین آموخت. امام صادق (علیه السلام) در حدیثی به محمد بن مسلم - که از اصحاب بزرگ اوست - چندین دستورالعمل می‌دهد و او را با برخی از آداب زیارت آشنا می‌سازد. منشور حاضر، بیانات حجت‌الاسلام والمسلمین پناهیان در همایش هیأت‌های فعال در عرصه اربعین می‌باشد که در مهرماه ۱۳۹۶ در شهر مقدس قم برگزار گردید. ایشان پس از اشاره به اهمیت رعایت ادب و خضوع در برابر اولیای دین، به شرح حدیث مذکور پرداخته و بر توجه به این آداب در زیارت اربعین سید و سالار شهیدان (علیه السلام) تأکید می‌ورزند.

تفاوت محبت و ادب

درباره آداب اربعین باید بسیار صحبت کرد و این زیارت با عظمت را مشحون از آداب قرار داد. ابتدا تفاوت ادب و محبت را ذکر می‌کنم. معمولاً آنچه درباره اربعین در نگاه ما غلبه دارد، محبت است. از نظر ما، مردم از سر علاقه و عشق به زیارت می‌روند؛ مردم از سر علاقه و عشق پیاده می‌روند؛ مردم از سر علاقه و عشق ایثار می‌کنند و به زائرین غذا می‌دهند. عشق و محبت در اربعین یک عنصر برجسته است. طبیعتاً آنچه در مورد عشق و محبت گفته می‌شود گزاف نیست و این عشق و محبت و شور حسینی نقشی کلیدی دارد؛ ولی محبت غیر از ادب است. ادب همان حداقل رفتار محترمانه است. حداقل از رفتار کریمانه است که حتی اگر محبت و شور هم نباشد آن حداقل باقی خواهد ماند.

عاشق‌ترین‌ها، مؤدب‌ترین رفتار را دارند؛ نه اینکه ادعای عاشقی کنند. عاشق‌ترین‌ها در عشق، سکوت می‌کنند؛ ولی در ادب سعی می‌کنند، فریاد بزنند. یک عاشق وقتی متواضع می‌شود خودش را عاشق خطاب نمی‌کند؛ بلکه خودش را به‌عنوان یک عبد مؤدب صدا می‌زند و می‌گوید: «من می‌خواهم ادب را رعایت کنم». شاید به‌سهولت بتوان یکی از عشاق ابا عبدالله الحسین (علیه السلام) را حضرت آیت‌الله العظمی بهجت دانست؛ ولی ایشان چه ادبی را رعایت می‌کردند؟ به‌جای اینکه غرق در عشق باشند، گویی فقط غرق در ادب بودند. هر کسی

عالی ترین نوع تقوا
که در سوره حجرات
آمده است،
مقام رعایت ادب
نسبت به
پیامبر اکرم
صلی الله علیه و آله
است.

می خواست به زیارت کربلای معلی برود، به محضر ایشان هم می رسید؛ ایشان ادب می کردند و می گفتند: «وقتی به حرم حضرت ابوالفضل علیه السلام رفتید از طرف من هم زیارت کنید». ایشان ادب نگه می داشتند و به خودشان جرئت نمی دادند که بگویند در حرم اباعبدالله الحسین علیه السلام به جای من زیارت کنید. یقیناً علاقه به زیارت اباعبدالله الحسین علیه السلام در قلب ایشان موج می زد و ایشان می دانند که امام حسین علیه السلام امام ابوالفضل العباس علیه السلام است؛ ولی این نوعی رعایت ادب است که کسی فقط به محضر حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام سلام بدهد. انگار نمی خواهد به خودش جسارت بدهد که به محضر اباعبدالله الحسین علیه السلام سلام برساند و باب رحمت الله الواسعه ابوالفضل العباس علیه السلام را کافی می داند.

حتی خوب است که انگیزه سفر اربعین و خدمت در اربعین هم ادب باشد و به حضرت اعلام کنیم: وظیفه ماست که سالی یکبار به زیارت شما بیاییم؛ وظیفه داریم و انجام می دهیم؛ اگر می خواستیم بر اساس عشق و علاقه بیاییم که باید هر ماه می آمدیم! باید هر شب جمعه می آمدیم! ولی الان حداقل ادب را رعایت می کنیم. آن وقت این سخن به میان نخواهد آمد که اگر حال نداشتیم، کربلا نرویم. حال نداریم، محبت نداریم، ادب که داریم! پس باید برویم. رعایت ادب در محضر اولیای خدا اهمیت فوق العاده دارد. پروردگار در سوره حجرات درباره کسانی که نسبت به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله ادب می ورزند، فرموده است: «این ها کسانی هستند که خداوند قلبشان را به تقوا پرورش داده است». ﴿امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لَتَتَّقُوا لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرٌ عَظِيمٌ﴾^۱. قلبشان را به تقوا امتحان کرده است؛ یعنی با محنت و گداختن در آتش ابتلائات، آن ها را برای تقوا ساخته و پرداخته کرده است؛ یعنی همان کسانی که ادب را رعایت می کنند؛ کسانی که ﴿مَنْ وَرَاءَ الْحِجَرَاتِ﴾^۲ رسول خدا صلی الله علیه و آله را محترمانه صدا می زنند. عالی ترین نوع تقوا که در سوره حجرات آمده است، مقام رعایت ادب نسبت به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله است.

۱. حجرات، ۳.

۲. حجرات ۴.

لزوم توجه متناسب به دو مقوله محبت و ادب

ما برای محبت دستور داریم؛ ﴿قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى﴾.^۱ ما برای محبت هدیه الهی داریم که می‌فرماید: ﴿سَيَجْعَلُ لَكُمْ الرِّحْمَنُ وُدًّا﴾.^۲ مصداق کاملش اهل بیت (علیهم‌السلام) هستند. ما برای محبت ارزش بسیار بالایی قائل هستیم؛ کما اینکه در آیه دیگری از همین سوره شریف می‌فرماید: ﴿وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ﴾.^۳ درباره ﴿حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ﴾ فرمودند: امیرالمؤمنین علی (علیه‌السلام) به‌عنوان مصداق برتر ایمان است.

ما نمی‌خواهیم از محبت کم بگذاریم؛ ولی وجود محبت اولاً نباید ما را از ادب غافل کند؛ ثانیاً اگر محبت هم نبود، از ادب کم نگذاریم؛ ثالثاً ادب و محبت را دو مقوله مستقل، که نسبت به هر دو مکلف هستیم، تلقی کنیم؛ البته این برکاتی هم دارد. ادب یعنی رفتار حساب‌شده‌ای که بین خودمان قرارداد کرده‌ایم و رسم شده است و باید نسبت به خدا و

۱. شوری، ۲۳.

۲. مریم، ۹۶.

۳. حجرات، ۷.

اولیای خدا آن چنان که دین دستور داده یا آن چنان که حکمت و تدبیر مؤمنین اقتضا می کند و رسم صحیح و معقولی رواج داده اند، رعایت کنیم؛ مثلاً پوشیدن لباس مشکی جزء آداب قطعی دهه اول محرم شده است. در پیاده روی اربعین هم بسیاری مقیدند که لباس مشکی بپوشند. این را نوعی ادب در ایام ذکر مصیبت می دانند.

نسبت به مفهوم ادب باید هم در مقام انگیزه برای زیارت، هم در مقام انگیزه برای خدمت احترام خاصی قائل باشیم. باید فصل جدیدی باز کنیم و در موضوع ادب در زیارت کردن، نحوه رفت و آمد و سبک زندگی در طول زیارت اهتمام ویژه ای قائل باشیم. الان اربعین مورد استقبال قرار گرفته است. هر کسی به مراسم اربعین می آید. این طور نیست که فقط خواص بیایند. بنده بی سرو پا هم با هزار آلودگی، هوس و اخلاق ناجور بالاخره در اربعین شرکت می کنم. اگر کسی مثل من بدون ظرفیت لازم برای رعایت ادب زیارت به مراسم اربعین بیاید و تعداد امثال بنده زیاد شود - نعوذ بالله - فضای زیارت اربعین به هم می ریزد. فضای زیارت اباعبدالله الحسین (علیه السلام) به هم خواهد ریخت؛ بنابراین یکی از موضوعات بسیار مهم این است که برای تقویت آداب زیارت، آداب پیاده روی و آداب حرکت جمعی برای زیارت تلاش کنیم.

ادب یعنی رفتار
حساب شده ای که
بین خودمان قرارداد
کرده ایم و رسم شده
است و باید نسبت
به خدا و اولیای
خدا آن چنان که
دین دستور داده یا
آن چنان که حکمت
و تدبیر مؤمنین
اقتضا می کند و رسم
صحیح و معقولی
رواج داده اند، رعایت
کنیم

بکای ادب

زیارت آداب خاصی دارد که باید آن‌ها را رعایت کنیم. ادب باید غلبه پیدا کند و جایگاه خودش را بیابد. گاهی ما فقط به محبت می‌پردازیم. محبت گاهی در انسان غلبان پیدا می‌کند و تأثیر مثبت خودش را می‌گذارد. گاهی هم خاموش می‌شود. «إِنَّ لِلْقُلُوبِ إِقْبَالَ وَ إِدْبَارًا».^۱ امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) می‌فرمایند: «دل پشت و رو دارد». شما عاشق اباعبدالله الحسین (علیه السلام) هم هستید؛ ولی گاهی اشک ندارید. حتی شاید حوصله روضه هم نداشته باشید. اگر مثل من ضعیف باشید ممکن است حال خوشی نداشته باشید. در این حالت فرموده‌اند که ادب روضه را رعایت کنید. ادب روضه چیست؟ یعنی خود را به تباکی بزیند. بکا که فقط ناشی از محبت نیست. باید به تباکی‌ای که ناشی از ادب است، توجه شود؛ مثلاً گود زورخانه و ورزش آئینی در یک محیط محدود برای تربیت بدنی و ورزش مردان طراحی شده است؛ ولی وقتی وارد «گود زورخانه می‌شوید بیش از ماهیت ورزش و مفهوم تربیت بدنی،

۱. نهج البلاغه، حکمت ۳۰۴.

تربیت عملی و ادب به چشم می خورد. به قدری در گود زورخانه بالادب همه ورزش ها را انجام می دهند و برای هر ورزشی آدابی را رعایت می کنند که اصلاً ورزش را فراموش می کنید. این در حکمت ما ایرانی ها فوق العادگی دارد.

یکی از جاهایی که من به ایرانی بودن خودم افتخار می کنم، ورزش باستانی است. نیاکان خودمان را واقعاً احترام می گذارم. عجب مردان شریفی بودند که در ورزش روزانه هم سهم ادب را این قدر پررنگ قرار دادند. هر کس که وارد گود زورخانه شود بیش از تربیت بدنی، از تربیت رفتاری برخوردار می شود. هر حرکتی در آنجا با آدابی همراه است. کسی که پشت ضرب مرشد و جایگاه خواننده گود زورخانه نشسته، کسی که میانداز است و ورزش می کند، هنگام ورود، هنگام خروج، آغاز ورزش، پایان ورزش، در هر بخشی آداب زیبایی را رعایت می کنند. من حسرت می خورم که چرا در بخش های دیگر زندگی چنین آدابی را طراحی نکرده ایم و رعایت نمی کنیم.

بکا که فقط ناشی از
محبت نیست.
باید به تباکی ای
که ناشی از
ادب است،
توجه شود.

لزوم گسترش ادب در زیارت

هر کسی که در فضای اربعین، زیارت و خدمت به زائر اربعین وارد شد باید رعایت آداب را پررنگ ببیند. اول باید ادب به چشم بیاید و بعد از آن، محبت. ما باید بتوانیم با ادب خود دیگران را تحت تأثیر قرار دهیم. باید با ادب خود کاری کنیم که غیرمؤدبینی مثل من مؤدب بشوند و بروند. حتی اگر لازم باشد باید آدابی طراحی شود. چه اشکالی دارد؟ همه آداب که از ابتدا ایجاد نشده بودند. عده‌ای با تفکر آدابی را طراحی کردند که حکیمانه دیده شد، سینه‌به‌سینه منتقل گردید و توسط علما و اهل معرفت مورد احترام قرار گرفت؛ مثل ادب سینه‌زنی. مگر درباره سینه‌زدن روایت داریم؟ مثلاً در ایام سوگواری باید نوحه را جواب بدهید. این ادب جواب دادن نوحه ادب زیبایی است که مؤمنین دارند و از سفارش ائمه معصومین علیهم‌السلام الهام گرفته‌اند. این الهام از چه کلامی بوده است؟ می‌فرمایند: «اگر کسی یک بیت شعر در رسای ما اهل بیت علیهم‌السلام بسراید بهشت بر او واجب می‌شود» یا «اگر کسی شاعر

نبود و سروده‌ای نساخت ولی شعر دیگران را درباره ما خواند بهشت بر او واجب می‌شود»^۱. به نظر می‌رسد مداحی و شعرخوانی و جواب‌دادن به نوحه از اینجا شروع شد. دم را جواب می‌دهند که همه شعر خوانده باشند و این کلام اهل بیت علیهم‌السلام اجرا شده باشد. حالا شاید کسی حال خوشی داشته و دیگری حال خوش نداشته باشد؛ ولی این جواب‌دادن به نوحه یک تقید است.

اگر کسی در جلسه‌ای به دم یا نوحه جواب ندهد، به نوعی بی‌ادبی کرده و با این جمع باصفایی که ادب را رعایت می‌کنند، همراهی نکرده است. مسئله ادب را باید اساساً پررنگ کنیم. مثال خوب در این زمینه مثال گود زورخانه است. در هیأت‌های قدیمی آدابی را ملاحظه می‌کردند؛ مثلاً به هیچ وجه کسی بی‌وضو سر دیگ غذا نمی‌رفت یا کنار دیگ حتماً روضه خوانده می‌شد. از همان اوایل ایام تبلیغ گاهی ما را در دهه محرم به آشپزخانه می‌بردند و می‌گفتند که روضه‌خوان هیأت باید اینجا هم روضه بخواند؛ مداح هم شب دیگر می‌آمد؛ ذاکر هم شب دیگر. معتقد بودند وقتی غذا که پخته می‌شود باید روضه هم خوانده شود و کادر آشپزخانه اشک بریزند. آداب دیگری هم در این زمینه به مرور رواج پیدا کرد. خود زیارت اربعین اصلاً یک نوع ادب در میان زیارت‌هاست. پیاده‌روی یکی از آداب زیارت است. پای برهنه زیارت کردن برای کسانی که می‌توانند، یک نوع ادب کردن است. طبیعتاً اگر این آداب را افزایش دهیم، افرادی که به کمبود محبت یا به اخلاق ذمیمه‌ای دچار می‌شوند به واسطه آدابی که مرسوم می‌شود، خودشان را جمع می‌کنند. در این باره باید یک هیأت اندیشه‌ورز تشکیل داد و آدابی را طراحی و برجسته کرد. یکی از این آداب بین دو موکب اتفاق افتاده بود. جوانان دو موکب داشتند با هم مشاجره

ما باید بتوانیم با
ادب خود دیگران
را تحت تأثیر قرار
دهیم.
باید با ادب خود
کاری کنیم که
غیر مؤدب‌بینی مثل
من مؤدب بشوند و
بروند.

۱. سفینه النجاة، ماده «بیت»، ج ۱، ص ۱۱۶.

می کردند. بحث بالا گرفت و به جایی رسید که اگر یکی به دیگری چیزی می گفت، دعوا سر می گرفت. ولی یکی از آن ها کوتاه آمد و گفت: «حیف که اربعین است؛ وگرنه جوابت را می دادم». در آداب حج آمده است که باید ترک جدال کرد. در آداب زیارت چه؟ همین نکته در کلام شریف امام صادق علیه السلام آمده است. آثار ادب بسیار بالاست. گاهی محبت و هیجانات ممکن است موقت باشد؛ ولی اثر ادب دائمی است؛ هرچند ممکن است در وجود انسان ریشه نداشته باشد و فقط انسان رفتار خودش را کنترل کند. گاهی ممکن است اثر ادب بالاتر از محبت باشد؛ چون گاهی محبت به صورت یک هیجان بروز پیدا کرده و بعد فروکش می کند؛ ولی ادب را دائماً رعایت می کنید. گویا اولیای خدا مقید هستند که حتماً به افراد باادب پاداش بدهند؛ این پاداش چه بسا برای افراد ضعیفی که در این فضا حضور پیدا می کنند، موجب عاقبت به خیری شود. گاهی نیز با یک بی ادبی انسان را از این دستگاه بیرون می کنند. پس باید در نظر داشته باشیم که بی ادبی نکنیم.

ما ممکن است نتوانیم عاشق باشیم؛ به قلب که نمی توان دستور عاشق شدن داد؛ قلب می گوید: «من نمی توانم عاشق شوم؛ ولی اهل بیت علیهم السلام را دوست دارم و به ایشان احترام می گذارم. ولی عاشق شدن به معنای **أَشَدَّ حُبًّا** لله در من نیست». آدم نمی تواند به خودش زور بگوید؛ ولی می تواند رفتار خودش را کنترل کند که غیرمؤدبانانه رفتار نکند. خوشبختانه ادب در ادبیات فارسی جایگاه بسیار رفیعی دارد. ادب زیباست. اگر به کسی بگوییم بی ادب، به او برمی خورد. این ویژگی، فرصتی را برای ما ایجاد می کند. پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله افراد خاصی از اصحابشان را نسبت به علی بن ابی طالب علیه السلام مؤدب بار می آوردند. در سخن شریفی از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل شده است که به مقداد فرمودند که پیامی را به علی بن ابی طالب علیه السلام برساند؛ درحالی که امیرالمؤمنین علیه السلام با گروهی از اصحابشان به سمت مأموریت جنگی حرکت می کردند؛ حضرت از مقداد پرسیدند: «این پیام را چگونه به علی بن ابی طالب علیه السلام می رسانی؟».

گفت: «شما بفرمایید!»؛ حضرت فرمودند: «مبادا آقای خودت را از پشت سر صدا بزنی که او برگردد و به عقب نگاه کند و پیغام را بگیرد». گفت: «چشم آقا»؛ فرمودند: «مبادا از کنار خودت را به او برسانی و پیغام را بدهی!»؛ گفت: «پس چه کنم؟»؛ فرمودند: «لشکر را دور بزنی و در مسیر علی بن ابی طالب (ع) بایست تا او به تو برسد؛ بعد نامه را تقدیم کن!»؛ حضرت آدابی را با جزئیات به مقدار آموزش می دادند که بعدها آثارش در زندگی مقدار دیده شد. در ماجرای کوچه بنی هاشم، تنها کسی که کوچک ترین تردیدی در دلش وارد نشد و دقیق ترین رفتار را انجام داد مقدار بود. مقدار چشم به چشم امیرالمؤمنین علی (ع) دست بر قبضه شمشیر عقب عقب می رفت تا اگر آقا دستور دادند، شمشیر بکشد و اگر دستور ندادند، نه. در روایت آمده است که در دل مقدار هیچ خللی رخ نداد که بپرسد چرا حضرت این قدر صبر می کند. در حالی که در برخی دل های نورانی اصحاب خاص، حداقل از شدت علاقه یا دردمندی برای مظلومیت حضرت، این سؤال پیش آمد که چرا حضرت از اسم اعظم استفاده نمی کنند.

در کربلا سفارش
شده است که غذای
گوشتی استفاده
نشود و غذاهای
مفصل کمتر تناول
شود.

این ها جزو
آداب زیارت
حرم ابا عبدالله
الحسین (ع) در باره
خوراکی هاست.

نمونه‌هایی از آداب زیارت

یکی از روایات مربوط به آداب را از کامل‌الزیارات ذکر می‌کنم که چهارده ادب را ذکر فرمودند. در برخی روایات در زمینه آداب زیارت کربلا نکاتی آمده است؛ مثل روایتی که به خوراکی‌ها و خوردنی‌ها مربوط است. در مسیر کربلا برای امام صادق (ع) خوراکی چرب و خوبی آوردند؛ حضرت فرمودند: «مگر به عروسی می‌رویم؟! این چه نوع خوراک است که برای ما تهیه کردید؟! ما عزادار هستیم و به زیارت کربلا می‌رویم. غذای عزادار بیایورید! غذای عزادار، غذای گوشتی نیست. غذایی که شامل عدس و حبوبات باشد». در کربلا سفارش شده است که غذای گوشتی استفاده نشود و غذاهای مفصل کمتر تناول شود. این‌ها جزو آداب زیارت حرم اباعبدالله الحسین (ع) درباره خوراکی‌هاست.

ما باید اهتمام داشته باشیم که آداب اربعین را تقویت و مرسوم کنیم. ما نمی‌توانیم بدون این آداب در اربعین خدمت کنیم. نمی‌توانیم و نباید حضور پیدا کنیم. باید حتماً این را رعایت کنیم. این باید باب شود.

بهترین شکل
زیارت ابا عبدالله
الحسین (علیه السلام) به ویژه
در ایام اربعین،
زیارت در میان
هیأت‌های مذهبی
است.

محمد بن مسلم در روایتی از امام باقر (علیه السلام) درباره زیارت سؤال کرد:

«قَالَ الْإِمَامُ الْبَاقِرُ (عَلَيْهِ السَّلَام) - لَمَّا قَالَ لَهُ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ: إِذَا خَرَجْنَا إِلَى أَبِيكَ أَوْ قَلَسْنَا فِي حَجٍّ؟ - بَلَى، قُلْتُ: فَيَلْزَمُنَا مَا يَلْزَمُ الْحَاجَّ؟ قَالَ: مَاذَا؟ قُلْتُ: مِنَ الْأَشْيَاءِ الَّتِي يَلْزَمُ الْحَاجَّ؟ قَالَ: يَلْزَمُكَ حُسْنُ الصَّحَابَةِ لِمَنْ يَصْحَبُكَ، وَيَلْزَمُكَ قِلَّةُ الْكَلَامِ إِلَّا بِخَيْرٍ، وَيَلْزَمُكَ كَثْرَةُ ذِكْرِ اللَّهِ، وَيَلْزَمُكَ نَظَافَةُ الثِّيَابِ، وَيَلْزَمُكَ الْغُسْلُ قَبْلَ أَنْ تَأْتِيَ الْحَبَرَ، وَيَلْزَمُكَ الْخُشُوعُ، وَكَثْرَةُ الصَّلَاةِ، وَالصَّلَاةُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَيَلْزَمُكَ التَّوْقِيرُ لِأَخْذِ مَا لَيْسَ لَكَ، وَيَلْزَمُكَ أَنْ تَغْضَّ بَصْرَكَ، وَيَلْزَمُكَ أَنْ تَعُودَ عَلَى أَهْلِ الْحَاجَةِ مِنْ إِخْوَانِكَ إِذَا رَأَيْتَ مُنْقَطِعًا، وَالمُؤَاسَاةَ. وَيَلْزَمُكَ التَّقِيَّةُ الَّتِي قَوَامُ دِينِكَ بِهَا، وَالْوَرَعُ عَمَّا نُهِيتَ عَنْهُ، وَالْخُصُومَةُ، وَكَثْرَةُ الْأَيْمَانِ، وَالْجِدَالِ الَّذِي فِيهِ الْأَيْمَانُ، فَإِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ تَمَّ حَجُّكَ وَعُمْرَتُكَ»^۱

ما وقتی به‌سوی قبر پدر و جد شما ابا عبدالله الحسین (علیه السلام) یا امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) خارج می‌شویم مثل زمانی است که به حج می‌رویم؟ البته اغلب در محضر اهل بیت عصمت و طهارت (علیهم السلام) بحث از زیارت کربلا بوده است. حضرت فرمودند: «بلی». همین‌طور است. پرسید: آیا هر چیزی که حاجی رعایت می‌کند ما هم باید رعایت کنیم؟ حضرت پرسیدند: از چه چیزهایی؟ حاجی چیزهایی را رعایت می‌کند؛ منظور شما کدام‌یک از آن‌هاست؟ گفت: هر چیزی که یک حاجی باید رعایت کند. حضرت مواردی را تصریح فرمودند که حدود چهارده مورد بود. این‌ها حداقل آدابی است که حتماً باید همراه تمام زائران رعایت کنیم.

۱. بحار الانوار، ج ۵، ص ۱۲۲.

تشکیل کاروان هیأتی در سفر اربعین

بهترین شکل زیارت اباعبدالله الحسین (علیه السلام) به‌ویژه در ایام اربعین، زیارت در میان هیأت‌های مذهبی است. هیأت‌های مذهبی باید اعضای خود را به‌صورت کاروانی به زیارت ببرند و برگردانند. این بهترین شکل و بهتر از انفرادی رفتن است؛ همدیگر را می‌شناسند؛ از هم حمایت می‌کنند؛ محبت و علاقه‌شان به همدیگر زیادت‌ر می‌شود. قوام هیأت بیشتر خواهد شد. تعاون بین اعضای هیأت در دیگر امور زندگی و در دیگر روزها و ماه‌های سال افزایش پیدا خواهد کرد. بهترین نوع برنامه‌ریزی زیارت اربعین این است که یک نفر مدیریت کاروان را به‌عهده بگیرد و جمعی از دوستان هیأت با برخی از دوستان دیگر به زیارت بروند و برگردند. این بهترین نوع زیارت است. محاسن زیادی دارد. بسیاری از شما کاروان‌دارانی هستید که در طول سال هیأت دارید و برنامه‌ریزی می‌کنید و در ایام اربعین هم هیأت می‌برید. اگر یک کاروان شکل بگیرد و مدیر هیچ‌یک از اعضای کاروان را نشناسد یا هیچ‌یک از اعضای کاروان، مدیر را نشناسند، خوب است و بد نیست؛ ولی اثرش هرگز مثل اثر هیأتی که با جمع هیأتی‌های خود و با کاروان به زیارت بروند و برگردند، نیست. واقعاً زیارت اربعین به‌گونه‌ای است که اگر هیأت‌ها به‌صورت هیأتی سازماندهی شوند فواید بسیار بیشتر و آسیب‌های بسیار کمتری خواهد داشت. هیأت‌ها باید برای این کار تشویق شوند. اگر برخی مسئولین هیأت‌ها توانایی ندارند جوانانی که در هیأت توانمند هستند باید مأمور حرکت کاروان هیأت خود باشند. اگر خودشان درگیر هستند هیأت را به آن محیط و محوطه مقدس اعزام کنند، فواید بسیار زیادی دارد.

نمونه‌هایی از آداب سفر زیارتی

حضرت در ادامه آدابی را برشمردند؛ اول «يَلْزَمُكَ حُسْنُ الصَّحَابَةِ لِمَنْ يَصْحَبُكَ». می‌فرماید: خوش رفتاری با اطرافیان و خوش صحبت بودن و خوش هم‌نشین بودن با اطرافیان یکی از آدابی است که هر حاجی باید رعایت کند. هر زائر کربلای ابا عبد الله الحسین (علیه السلام) هم باید رعایت کند. خوبی در مصاحبت که هم شامل گفتگو می‌شود، هم شامل هم‌نشینی می‌شود، هم شامل انواع و اقسام تعاون‌ها می‌شود که در یک سفر جمعی ممکن است که پیش بیاید.

«وَيَلْزَمُكَ قِلَّةُ الْكَلَامِ إِلَّا بِخَيْرٍ». یکی از آداب زیارت جدای از خوش‌مشربی سعی در کم‌حرفی است. آدم در زیارت که زیاد حرف نمی‌زند. این را باید باب کنیم؛ طوری که ضرب‌المثل شود. حتی مدیر و معاون کاروان هم باید کم حرف بزنند. همه باید سکوت کنند. این از آداب زیارت است. هر جا که خسته شدیم و از نفس افتادیم با هم حرف بزنیم. ولی در زیارت که نباید پر حرفی کرد. «وَيَلْزَمُكَ كَثْرَةُ ذِكْرِ اللَّهِ». کسی که زائر است باید زیاد به ذکر خدا بپردازد. برنامه‌های ذکر چهارده‌هزار صلوات یا هفتصد ذکر استغفار در هر روز چقدر زیباست! در مدت یک هفته زیارت می‌توان کلی برای ذکر برنامه‌ریزی کرد. یکی از اذکار خدا، قرائت قرآن است. ادعیه مختلفی هست که انسان می‌تواند قرائت کند.

طبیعی است که در یک کاروان برنامه ختم قرآن توزیع کنیم. یک نفر مدیر باشد و جزء‌ها را تقسیم کند. ثوابش را هم می‌توان هدیه داد. این‌ها از آداب زیارت است. ما که این‌ها را از خودمان نمی‌گوییم.

عده‌ای هم اگر آداب زیارت را خودشان تأسیس کنند، اشکالی ندارد. آداب چیزی است که به فرهنگ جامعه هم ربط پیدا می‌کند؛ ولی این مواردی که گفته شد، تصریح شده است. «وَيَلْزَمُكَ نَظَافَةُ الثِّيَابِ». پاکیزه بودن لباس هم از آداب است. وقتی به زیارت می‌رویم، نمی‌شود که لباسمان آلوده باشد.

خوش رفتاری
با اطرافیان و
خوش صحبت بودن و
خوش هم‌نشین بودن
با اطرافیان یکی از
آدابی است که هر
حاجی باید رعایت
کند

برخی از آداب زیارت در روایات

برخی از آداب حرم اباعبدالله الحسین (علیه السلام) در روایات ذکر شده است؛ مثل آداب غسل قبل از ورود به حرم، نه غسل برای امام حسین (علیه السلام) یا غسل زیارت. اگر برای زیارت اباعبدالله الحسین (علیه السلام) نشد، اشکالی ندارد. ازدحام اربعین ممکن است این اقتضائات را داشته باشد. «و یلزمک الغسل قبل أن تأتي حائر». قبل از ورود به حرم غسل کنید. «و یلزمک الخشوع». خشوع نوعی تواضع توأم با احساس هیبت و ترس از بارگاه ربوبیت و عظمت اولیای خداست. خشوع یکی از آداب زیارت است.

«و کثرة الصلوة و الصلاة علی محمد و آل محمد». زیاد نماز خواندن یکی از آداب زیارت است. هیچ اشکالی ندارد که انسان اگر به جایی رسید یک روز نماز قضا بخواند. چرا در سفر اربعین نماز قضا به جماعت می خوانید؟ فرمودند: «کثرة الصلوة»؛ زیاد نماز بخوانید! بسیاری از نوافل در سفر نیست؛ به جای آن ها می توانیم نماز قضا بخوانیم. «کثرة الصلوة» شامل نمازهای واجب نمی شود؛ چون نمازهای واجب را همیشه باید خواند. نمازهای واجب را بخوانید

که «كَثْرَةُ الصَّلَاةِ» نیست. معلوم می‌شود که نمازهای دیگری باید بخوانید؛ از نماز زیارت گرفته تا نماز برای رفتگان و اموات. جایی دو رکعت نماز هدیه به همه شهدا بخوانید؛ جای دیگری دو رکعت هدیه به حضرت امام علیه السلام می‌خوانیم. در سفر زیارتی باید نماز زیاد خوانده شود. واقعاً چقدر دلنشین است که این را به عنوان ادب زیارت جا بیندازیم. کسانی که مثل مدیران مواکب و هیأت‌ها مشغولیت بیشتری دارند بین کار چهار رکعت نماز اضافه بخوانند. نمی‌خواهیم تظاهر کنیم؛ ولی الگو می‌شوند. این فرموده امام صادق علیه السلام است. دو رکعت نماز بخوانیم و بعد با هم فلان کار را حل کنیم. هر جایی توقف کردید دو رکعت نماز بخوانید. قبل از اینکه تجدید وضو کنید و یا بخوابید و وضویمان باطل شود دو رکعت نماز بخوانید. در هر جایی که هستیم دو رکعت نماز بخوانیم. این‌ها آداب است. اگر ما این‌ها را رعایت کنیم چقدر زیبا می‌شود. چقدر بهره ما بالا خواهد رفت. می‌فرمایند: ملازم باشید. مواظب باشید که دست به اموال دیگران نزنید. برای اموال و دارایی‌های دیگران حرمت قائل باشید؛ کرامت خود را حفظ کنید.

افراد در سفر با هم راحت می‌شوند؛ چون اموال و دارایی‌هایشان در معرض همدیگر قرار می‌گیرد؛ ولی حتی المقدور دمپایی کسی را نپوشید؛ کفش خودتان را بپوشید. کمی اذیت می‌شوید ولی ایرادی ندارد. اگر همسفرتان گفت: دمپایی من را بپوش؛ بگویید: همین کفش راحت است. این از آداب سفر است. «و يَلْزُمُكَ التَّوْقِيرُ لِأَخْذِ مَا لَيْسَ لَكَ». چقدر رابطه انسان‌ها زیبا می‌شود. نه اینکه برای حمام حوله دوستتان را بگیرید؛ حتی با لباس خودتان خشک کنید. بگویید: هر چند تن و بدن مؤمن است ولی من نمی‌خواهم.

نمونه دیگر را در ناخن‌زدن به غذاهای یکدیگر در نظر بگیرید. ضمن اینکه از طرفی پذیرایی کردن از همدیگر سفارش شده است؛ ولی شما باید ادب را نگه دارید. اگر کسی پسته‌هایش را از کیسه بیرون آورد و تعارف کرد، یک دانه بردارید، نه یک مشت! او تا آخر

خشوع نوعی تواضع
توأم با احساس
هیبت و ترس
از بارگاه ربوبیت
و عظمت اولیای
خداست.
خشوع یکی از آداب
زیارت است.

سفر می‌خواهد حاتم‌بخشی کند و ثواب ببرد. شاید چهار نفر گرسنه در تعارف این بنده خدا به این پسته‌ها برسند. یک دانه بس است که شما هم میل کرده باشید؛ نوش جان‌تان باشد و به‌اندازه ده تا پسته در جسم شریف شما اثر بگذارد و شما را تقویت کند.

«وَلَزِمُكَ أَنْ تَعَصَّ بَصْرَكَ». باید چشم خود را ببندید. ادب نگاه، یکی از آداب این سفر است. در این سفر کسی، کسی را نگاه نمی‌کند. کسی که دیگری را نگاه نمی‌کند، به‌معنای «عن محرم الله علیهم» است. این از چیزهایی است که خداوند مخصوصاً حرام کرده است. ما باید در این سفر چشمان را از حرام ببندیم. فرمودند: «چشم‌تان را از حرام ببندید و عجایب را ببینید». این سفارش امیرالمؤمنین (علیه السلام) درباره نگاه، به‌طور کلی است.

دقت امام باقر (علیه السلام) را در فهرست کردن این آداب ببینید! حتماً این روایات کامل‌الزیارات را بردارید و در میان خودتان توزیع کنید. شاید مشعر چاپ کرد و به شما فروخت و شما به زائران فروختید. چهار روایت دیگر هم کنارش بگذارید. حتماً برای آداب اربعین بالاخره کاری خواهید کرد. آیا می‌خواهید به همین مقدار ضعیف کار کنید؟ ان شاءالله کار محکمی انجام بدهید.

از طرفی می‌فرمایند: به اموال دیگران ناخک نزنید؛ از این طرف می‌فرمایند: پیش برادران دینی خودت برو و بین کسی چیزی کم نداشته باشد. منتظر نباشید که چیزی بخوهد. قبل از اینکه بخوهد از او بپرسید چیزی کم دارد یا نه. شما باید بگردید و نیازمندی او را پیدا کرده و کمکش کنید. دنبال راحتی خودتان نباشید و به ناراحتی دیگران بی‌اعتنایی نکنید. این آداب سفر سخت است.

ان شاءالله بتوانیم مواسات را در این سفر رعایت کنیم. مواسات اساساً خیلی سنگین است. «وَلَزِمُكَ التَّقِيَّةُ الَّتِي قَوَامُ دِينِكَ بِهَا». عجب سفارشی است! می‌فرماید: «در سفر زیارت تقیه باید رعایت شود». بعضی در این سفر انواع و اقسام ذکرهای لعن را می‌گیرند؛ با این جسارت

چطور می‌توانند حرف امام صادق (ع) را زمین بیندازند؟ اگر یک فیلم گرفته شود، می‌گویند اربعینی‌ها به مذاهب دیگر و مقدساتشان توهین می‌کنند. تو را به خدا! این کلام امام صادق (ع) را به گوش همه برسانید! یکی از آداب زیارت، حفظ تقیه است. در خانه خودتان که نیستید. در سفر زیارتی هستید. «وَالْوَرَعُ عَمَّا نُهِيتَ عَنْهُ». باید از آنچه نهی شده‌ایم، ورع داشته باشید. آدم نباید گناه کند. گناه در سفر اربعین ممنوع است. جاهای دیگر مگر آزاد است؟ آزاد نیست؛ ولی اینجا برای ادب زیارت، بیشتر ممنوع است؛ هم گناه کردید، هم بی‌ادبی.

«وَالْخُصُومَةُ»؛ دشمنی کردن در سفر اربعین و سفر زیارتی ممنوع است. خصومت یعنی دعوا. اگر کسی شما را هول داد با او برخورد نکنید؛ تندی نکنید. در اربعین کسی با کسی درشت حرف نمی‌زند. ترک خصومت از آداب اربعین است. ترک گناه و خصومت را به‌عنوان نکته برجسته عنوان کنید. گناه برجسته ذکر خاص بعد از عام است.

من به عدد چهارده علاقمند هستم؛ عبارات روایت هم نشان می‌دهد که چهارده ادب را فرموده‌اند. «وَكَثْرَةُ الْأَيَّامِ، وَ الْجِدَالِ الَّذِي فِيهِ الْأَيَّامُ». کسی در سفر نباید قسم بخورد. چه ادب زیبایی است. می‌فرماید: «در سفر زیارتی نه قسم بخور، نه مجادله کن». گاهی مجادله به قسم خوردن می‌رسد. می‌فرماید: جدالی را که به قسم ختم می‌شود، ترک کنید! ترک جدال نه تنها در اینجا آمده، بلکه در آیه قرآن هم درباره حاجی‌ها آمده است. آداب زیارت حج را هم باید همین‌جا نوشت. خیلی کار مفصلی خواهد شد؛ ولی به‌صورت مختصر هم می‌توانیم استفاده کنیم.

اگر آداب زیارت
را رعایت کنید
به آن چیزی
که می‌خواهید،
می‌رسید.

فواید اجرای آداب

فایده اجرای آداب چیست؟ امام باقر علیه السلام می‌فرمایند: «فَإِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ تَمَّرَ حَجُّكَ وَ عُمْرَتُكَ»؛ وقتی این آداب را رعایت کنید، حج و عمره تو تمام خواهد شد. یادتان باشد که ابتدا محمد بن مسلم چه تقاضا کرده بود. او درباره زیارت پرسیده بود. حضرت اگر اینجا حج و عمره را بیان می‌کنند با اشاره می‌خواهند به زیارت بپردازند. [یعنی با این آداب] حج و عمره و زیارت تو کامل و تمام خواهد بود. «و اسْتَوْجِبْتَ مِنَ الَّذِي طَلَبْتَ مَا عِنْدَهُ بِتَفَقُّكَ وَ اغْتِرَابِكَ عَنْ أَهْلِكَ وَ رَغَبِكَ فِيهَا رَغِبْتَ أَنْ تَنْصَرِفَ بِالْمَغْفِرَةِ وَ الرَّحْمَةِ وَ الرِّضْوَانِ»؛^۱ آن وقت تو به نهایت دوست‌داشتن خودت می‌رسی. برای چه آמיד؟ به چه آرزویی به زیارت رفتی؟ اگر آداب زیارت را رعایت کنید به آن چیزی که می‌خواهید، می‌رسید. به طلب مغفرت آמיד، به طلب رضوان الهی آמיד، به طلب رحمت الهی که گشایشی شود، آמיד؟ اگر آداب زیارت را رعایت کنید، می‌توانید به آن‌ها برسید.

موضوع ادب را برای اربعین به‌شدت توجه کنید. به‌حدی که هر کس به زیارت اربعین رفت، بگوید بد است که در زیارت اربعین فلان رفتارها را انجام بدهم؛ هر چند این رفتارها در جای دیگر ممکن است بد نباشد یا کم بد باشد؛ ولی در زیارت اربعین آن را بی‌ادبی بدانند و ترک کنند.

عظمت اربعین، تحلیل سیاسی اربعین، نقش تاریخی اربعین، مقدمه‌ساز بودن اربعین برای ظهور و ... هم مباحث مهمی است که باید به آن‌ها پرداخت.

۱. کامل‌الزیارات، باب چهل و نهم (باب ثواب زیارت اباعبدالله الحسین علیه السلام).

هیأتِ تراز انقلاب اسلامی

همان قله‌ای است که باید به سویش حرکت نمود. همان هیأتِ
الگوی که گوشه گوشه و لحظه لحظه‌اش مورد رضایت امام عصر^{علیه السلام}
باشد. هیأتی است که شایسته برپایی در حضور حضرتش باشد.
هیأتی آماده حضور و ظهور... ترسیم بایسته‌ها و شایسته‌های چنین
هیأتی، هر چند سخت و دشوار می‌نماید. اما لازم است و ضروری...

در **فانوس**، فانوس به دست گرفته‌ایم و می‌کوشیم تا شاید بتوانیم
برخی از ابعاد مختلف هیأتِ تراز انقلاب اسلامی را روشن کنیم.

که به دنبال ارتباط بیشتر
محبان سیدالشهدا^{علیه السلام} است...
قرار نیست مشعر تولید کند.
قرار است مشعر آینه تولیدات
و فعالیت‌های شما باشد.
اینجا، جای آرم هیأت شماست
که باید در شماره‌های بعد پرش کنید...

۰۲۵ ۳۲۹۲ ۸۹ ۵۱
۳ ۰۰۰ ۱۵۴۲
www.1542.org
info@1542.org

جامعه ایمانی مشعر،
محفل است برای گردآمدن
هیأت‌های کشور.
مشعر چیزی جز اجتماع هیأت‌ها نیست،
جامعه‌ای فراتر از مرزهای نژادی و
تقسیمات جغرافیایی و سیاسی.
اجتماعی ایمانی و توحیدی است